

פ ת ח ז ב ר

דוח הביקורת השנתי 64ב, המונח על שולחן הכנסת, עוסק בביקורת מערכת הביטחון במגוון תחומי האחריות והעיסוק שלה: כשירות ומוכנות מבצעית של צה"ל להגנת המדינה; נושאים ארגוניים - במשרד הביטחון, בצה"ל, בארגון נכי צה"ל ובמשמר הגבול; כן ניתן דגש לשמירה על זכויות הפרט והציבור, הגנה על החלש ודאגה לציבור; וכן על נושאי שמירת איכות הסביבה הנוגעים למשרד הביטחון ולתעשיות הביטחוניות כדי להגן על בריאות הציבור.

בפתח הדוח נושאים הנוגעים לכשירות ומוכנות צה"ל להגנת המדינה. במסגרת זו נבדקו גם נושאים רגישים ביותר, שבשל שמירה על ביטחון המדינה יפורסמו בנושאים אלה רק פעולות הביקורת ותמצית הסיכום: נמצאו ליקויים בשיטת 13 - יחידת הקומנדו של זרוע הים, בתחום מאפייני ההפעלה הייחודית שלה, הפעלת הכוח ואבטחתו ובניין הכוח של היחידה. כמו כן נמצאו ליקויים במוכנות צה"ל ללחימה תחת תקיפה בחומרי לחימה כימיים. הדוח מציג גם את ליקויים חלקם מהותיים בהיערכות ובכשירות של צה"ל לגייס את כוחות המילואים בתנאים שבהם מתקיים ירי תלול מסלול על העורף, וההשלכות הנובעות מכך.

נושא מרכזי וחשוב הינו ההגנה על מתקני הגז והנפט שבים הנמצאים בסיכון. הדוח חושף ליקויים בעבודת המטה שקדמה להצגת תכנית ההגנה לאישור הקבינט הביטחוני, בדגש על התמשכות עבודת המטה שקדמה להחלטה, שהאריכה את התקופה שבה מצויים מתקנים אלו בסיכון. גם לאחר ההחלטה, תכנית ההגנה על המתקנים הינה חלקית. אני ממליץ על בחינת דרכים להקדמת תהליכי רכש ואמצעים, כדי לשפר את תכנית ההגנה על המתקנים ולקדם את לוח הזמנים לביצועה.

נושא נוסף בדוח הוא התחום הארגוני. נחשפו ליקויים בתהליכי עבודת המטה שקדמו לקביעת שינויים מהותיים במבנה הארגוני של משרד הביטחון. הדוח מצביע, כי לא נעשתה במשרד הביטחון בחינה ארגונית סדורה, לפי עקרונות מקצועיים מקובלים, וכי נציבות שירות המדינה לא קיימה בחינה יסודית של הצעות משרד הביטחון טרם אישורן.

בביקורת על ארגון נכי צה"ל נמצאו ליקויים, בין היתר, בנוגע לפעילות הארגון לבניית בתי לוחם, התקשרויות הארגון עם ספקים, והנגשת הפעילויות בתחום השיקום לחברי הארגון המתגוררים בפריפריה.

נבחנו ונמצאו ליקויים גם בסוגיות הנוגעות לטיפול בנכי צה"ל. נמצא, כי ישנה פגיעה בהשתלבותם מחדש של נכי המלחמה בחיים האזרחיים, בשל אי-אכיפת החוק והתקנות להעסקתם, וכי משרד הביטחון מנכה מתגמולי הנכים תשלומים שלא על פי החוק. עוד נמצא, כי ישנם נכי צה"ל המועסקים בשירות המדינה והזכאים לרכב רפואי שבבעלות המדינה, המקבלים גם החזר הוצאות רכב ממקום עבודתם, ובכך נהנים מכפל הטבות מקופת המדינה.

בתחום השמירה על זכויות הפרט ניתן דגש מיוחד בביקורת להגנה על זכויות הפרט, החלש והציבור, נוכח העובדה שמערכת הביטחון הינה הגורם המרכזי המשפיע על פעילות המשק הישראלי. במסגרת זו נבחנו תשלומים של משרד הביטחון לגורמים אזרחיים אשר סיפקו טובין או שירות לכלל מערכת הביטחון, ואשר התשלום מהווה מקור פרנסה חשוב ולעתים עיקרי לספקים אלה. מהדוח עולה כי קיימת תופעה חוזרת וחמורה של פיגורים בתשלומי משרד הביטחון לספקים בהיקפים משמעותיים. חוסר האיזון ביחסי הכוחות בין משרד הביטחון לספקים, עלול לגרום לכך שספקים לא ילינו על פגיעה בזכויותיהם ועל הנזק שנגרם להם, וממילא משרד הביטחון לא יפצה אותם בגין הנזק.

הדוח מצביע על ליקויים בניהול נכסי הקניין הרוחני במערכת הביטחון. נמצא כי משרד הביטחון הזניח במשך שנים את הטיפול בנכסים אלו. ניהול בלתי תקין של הקניין הרוחני פוגע בשמירה על נכסי המדינה ועל זכויותיה. הפוטנציאל הכלכלי שנכסי הקניין הרוחני יכלו לספק למשרד הביטחון, מהווה משאב כלכלי

בהיקף גדול. הדבר משמעותי מאוד נוכח הצורך להגדיל את מקורות התקציב של המדינה בכלל ושל מערכת הביטחון בפרט.

בנושא איכות הסביבה מצאה הביקורת ליקויים, חלקם חמורים, בתהליך פינוי בסיס חיל האוויר והחלל 27 (בח"א 27) ממתקנים ומתשתיות וניקוי קרקע מזוהמת בשטחו. הביקורת העלתה ליקויים משמעותיים בהתנהלות משרד הביטחון בפינוי הקרקע ובניקויה מזיהומים, והעברתה לרשות מקרקעי ישראל, שבחלקה יש משום פגיעה קשה בכללי מינהל תקין. כמו כן נמצאו ליקויים בפעולת רשות מקרקעי ישראל, אשר לא פעלה נחרצות כדי להחיש את הפעולות לפינוי הקרקע ולניקויה, על מנת לקבלה לרשותה בזמן ולהקצותה לשימושים אחרים.

בדוח נוסף בנושא איכות הסביבה נבחנה רפאל מערכות לחימה מתקדמות בע"מ בשל שימושה בחומרים העלולים לזהם את הקרקע ואת מי התהום, כמו כן נבדק חלקם של משרדי הממשלה האחראים, כל אחד בתחומו, לטיפול בזיהומי הקרקעות. רפאל זיהמה את מי התהום לכל הפחות בחומרי נפץ, וקיים חשש כבד לזיהום קרקע ומים בחומרים רבים נוספים בעשרות אתרים נקודתיים. על אף האחריות המוטלת על המשרד להגנת הסביבה ועל רשות המים, הם לא אכפו על רפאל במשך שנים רבות ביצוע פעולות לאיתור הזיהומים ולטיפול בהם.

הדוח עוסק בנושאים חשובים נוספים: אירוע ההצפה בבת חפר - היבטים בהיערכות ובטיפול; תחום מדעי ההתנהגות בצה"ל; ביקורת מעקב במשמר הגבול - סוגיות ארגון ותקינה; וביקורת מעקב על פעילות משרד הביטחון להצגה ולהנחלה של מורשת הקרב של צה"ל ושל כוחות המגן שקדמו לו. בכל אלה נתגלו ליקויים המחייבים פיקוח ובקרה של הגורמים הבכירים האחראים לשם תיקון מהיר של הליקויים.

מערכת הביטחון היא מערכת מרכזית וחשובה בשמירה על ביטחון אזרחי מדינת ישראל, ונמדדת בתחומי עשייה רבים ומגוונים, חלקם רגישים ביותר. המחוקק הטיל על משרד מבקר המדינה לוודא שהיא פועלת על פי אמות המידה המצופות ממנה, תוך מציאת האיזון הראוי בשמירה על כשירות ומוכנות צה"ל לקידום האיומים המתפתחים והמשתנים, ולעשות זאת בדרך יעילה ככל הניתן.

ברצוני לציין לחיוב, כי בדוח ניתן ביטוי לכך שבמספר ביקורות שערכנו החלו המבוקרים לתקן את הליקויים כבר במהלך הביקורת, ובהתייחסותם הציגו תכנית לתיקון הליקויים.

משרד מבקר המדינה ימשיך בביקורת, כדי לעקוב אחר תיקון הליקויים שהתגלו בדוח. כמו כן יעסוק בשנים הקרובות בביקורות מערכתיות הבוחנות את מערכת הביטחון בתחומים מרכזיים שלה, הנמצאים במרכז תשומת הלב הציבורית, בכל הקשור בהשגת יעדיה ביעילות הנדרשת.

יוסף חיים שפירא, שופט (בדימ')
מבקר המדינה
ונציב תלונות הציבור

ירושלים, אדר ב' התשע"ד
מרץ 2014